

پیشگاه علوم و فنون
آل جامع علوم انسانی

تفک و پیروسی کتاب

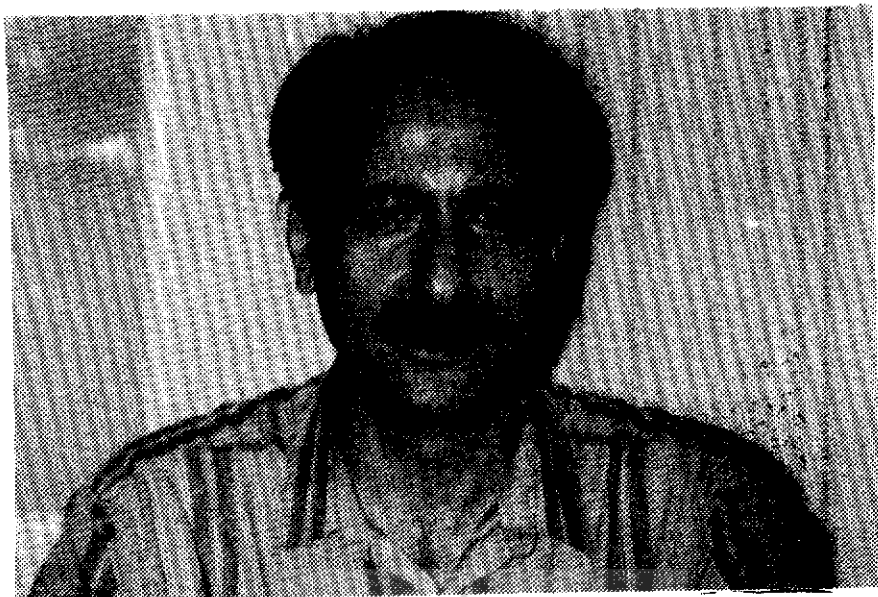
- فرید عصر / بهاءالدین خرمشاهی
- یاد گذشته‌ها (۷) / هرمز همایون پور
- درباره انتشار «از دیدار خویشتن» / شیوا فرهمندراد
- سخن‌های دیرینه / محمد گلبن

همه ما در کتابهای قدیمی این دو عبارت را خوانده‌ایم: «رئیس القوم خاد مهم» و «فلان فرید عصره و وحید دهره» و این هر دو صنعت، چون خلعتی فاخر و فرهنگی بر بالای بلند استاد فرید قاسمی برانزده است؛ همو که در یک ماه اخیر مفهوم و مصداقی اسطوره‌ای از پرکاری و کاردانی و «انفجار مطبوعات» را با انتشار ۴ کتاب کلان در ۷ مجلد به همه نشان داد. جایگاهش در فرهنگپوری در کنار استاد همه‌مان جناب ایرج افشار است. بی‌آنکه خدمات مشابه استاد علی دهباشی را که شهسوار عرصه جشن نامه آفرینی است و بیش از دویست شماره پر و پیمان کلک و بخارا منتشر کرده است فراموش کنیم، بلکه همیشه فرایاد داریم. این گونه کوه‌کنی‌ها کار فرهادان فداکار فرهنگی و فرهنگپور است.

کارنامه استاد ایرج افشار پیش از دو هزار قلم کار و کتاب و مقاله را نشان می‌دهد و دستش مریزاد که چنین همدستان همداستانی دارد.

بنده همچون مور در میان سواران و شهسواران تا پیش از این خود را فردی پرکار و قلمزنی - دور از جان - فعال می‌دانستم، چرا که فی‌المثل فقط در سال ۱۳۷۹، نوزده کتاب از بنده چاپ و عمدتاً تجدید چاپ شده بود. اما اکنون «خجل شد چو پهنای دریا بدید».

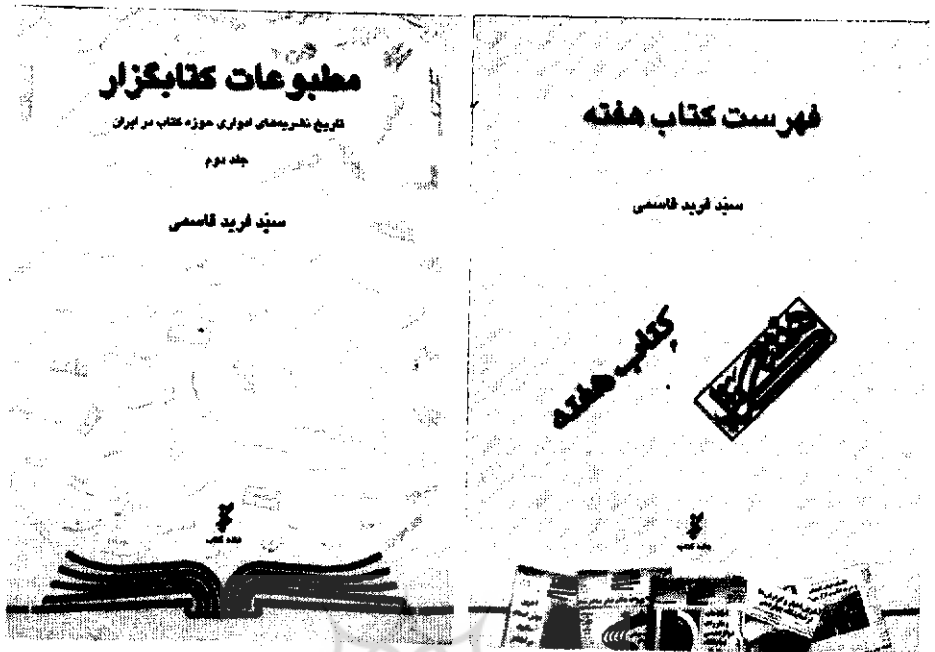
فرید عصر، فقط چهل سال دارد با ۲۵ سال سابقه مطبوعاتی و کتاب. سرگذشت مطبوعات ایران او برای شگفتی آفریدن در دل اهل قلم کافی بود، اینک کوه‌های از آثار او که در اردیبهشت و

● بهاء‌الدین خرمشاهی (عکس از علی دهباشی)

خرداد ۱۳۸۳ منتشر شده در برابر دارم که در برابر آن احساس خضوع می‌کنم: (۱) مطبوعات کتابگزار در ۲ مجلد (۲۰۷۸ صفحه)، (۲) جنگ کتاب به انضمام کتاب‌شناسی کتاب در نزدیک به ۱۰۰۰ صفحه و همانند کتاب پیشین با تصاویر و همراه آوردن یک شماره از نشریه کتاب (دری میاشتنی) چاپ کابل در ۱۳۵۲.۳) رویدادهای مطبوعاتی ایران (۱۳۸۲ - ۱۲۱۵) یک مجلد و مصور در ۴۰۰ صفحه (۴) فهرست کتاب هفته در ۳ مجلد (در ۱۴۳۰ صفحه با اشتمال بر ۱۴۶۵۱ مدخل) و همه اسلوب‌مند و بسامان و درست و درمان. و دستگیر و راهنمای پژوهندگان. با این وصف آیا این بزرگمرد چهل ساله، با اینهمه کار نیاز به معرفی دارد؟ او در لرستان‌شناسی مقامی شامخ و خدماتی فراموش ناشدنی دارد.

او حیات و خدمات مطبوعاتی و انتشاراتی خود را به دو دوره تقسیم کرده است: (۱) از اواسط دهه پنجاه تا پایان دهه شصت که این دوره با انتشار مقاله «شاگرد مری می‌شود و مری بیکار» در مجله کیهان ورزشی در سال‌های میانی دهه پنجاه آغاز شد و با انتشار مقاله «نخستین نشریه ادواری چاپی ایران» در روزنامه اطلاعات (۲۲ اسفند ماه ۱۳۶۹) پایان یافت. در این دوره فعالیت‌های مطبوعاتی او مشاغل و تلاشهایی چون خبرنگاری تا مدیریت و سردبیری، مقاله‌نویسی و گزارش‌نویسی و انتشار چند کتاب در کارنامه پربار (و پر برگ و پر بار شونده‌تر) او دیده می‌شود. (۲) دوره دوم دهه هفتاد و سه ساله آغازین دهه هشتاد است. در دوره دوم فعالیتش

نیز، نگارش و انتشار بیش از پانصد مقاله و انتشار بیش از ۵۰ کتاب را در زمینه مطبوعات و لرستان‌شناسی، سردبیری مجله‌های رسانه، فصلنامه شقایق، ایران سال، رسانه آموزشی، رسانه انگلیسی، دو نشریه سینمایی و ورزشی، مدیریت و سردبیری پژوهشنامه تاریخ مطبوعات ایران و فصلنامه لرستان پژوهی و کتاب هفته (که در سالهای اخیر بیشترین وقت او را به خود اختصاص داده) و نشر ۴ کتاب در ۷ مجلد به علاوه سرگذشت مطبوعات ایران که خود کتابی کلان و ۵-۶ جلدی خواهد شد و ۲-۳ جلد آن انتشار یافته، در کارنامه افتخارآفرین خود دارد. و از اوایل همین دهه است که سومین دوره فرهنگ آفرینی او آغاز شده، با طلیعه‌ای چنین درخشان. اینک چون مجال انتقاد (و حتی جای انتقادی نوشتن بر این آثار ارزشمند و راهگشا) میسر نیست به معرفی اجمالی این چهار کتاب گرانسنگ می‌پردازیم.

(۱) **مطبوعات کتابگزار** (در ۲ مجلد مشتمل بر ۲۰۷۸ صفحه) عنوان فرعی این اثر چنین است: «تاریخ نشریه‌های ادواری حوزه کتاب در ایران». در سرآغاز تحقیقی این کتاب آمده است که اینک در سالهای آغازین دهه ۱۳۸۰ تعداد نشریه‌های کتابگزار (معرفی‌کننده کتاب و دارای نقد و بحث از مسائل کتاب) رو به افزایش است. در اواخر سال ۱۳۸۱ شماره این گونه نشریه‌ها به نزدیک ۵۰ رسیده و ۶ نشریه دیگر در سال ۱۳۸۲ به این گروه پیوسته است [و در زمانی هم که کتاب در دست تولید و زیر چاپ بوده به گمانم ۳ یا ۴ نشریه کتابگزار دیگر به عرصه آمده‌اند و

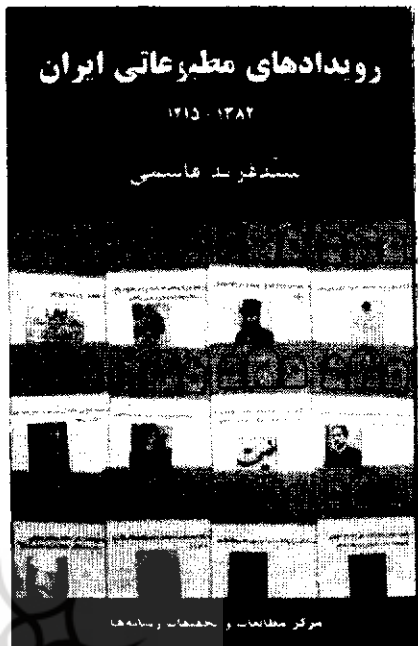
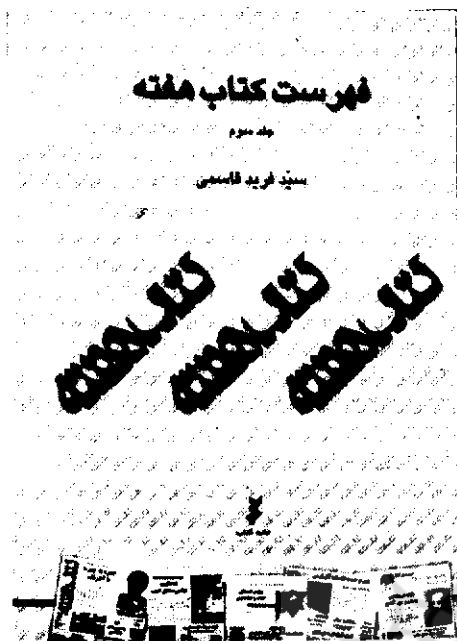

عرضه کتاب در ایران به طبع رسیده و بی تردید برای اهل قلم و اهل کتاب کارآمد و کارساز است. این کتاب دو پیوست دارد (۱) کتاب شناسی کتاب (از ص ۸۹۸ تا ۹۲۱) (۲) کتاب (چاپ کابل) و از ص ۹۲۳ تا آخر کتاب، و چنانکه قلمی شد کل یک شماره (بیش از ۷۰ صفحه) از نشریه کتابی کتاب (دری میاشتنی، چاپ کابل، جوزا ۱۳۵۲)، به شیوه افست عیناً تجدید چاپ شده و زینت افزای این کتاب است. نمایه عام کتاب هم از ۸۶۱ تا ۸۹۳ و شعرهای مربوط به کتاب، پیش از نمایه از ص ۸۱۵ تا ۸۶۰ آمده است. بعضی از مقالات این کتاب ارزشمند عبارتند از: «شیوه کتاب خواندن»/ پرویز نائل خانلری. «کتابخانه ملی»/ علی اصغر شمیم، «کتابهای خواندنی»/ عباس اقبال، «کتاب»/ مطبع الدولة حجازی، «چگونه از کتابی انتقاد کنیم»/ ریموند والترز/ ترجمه فرزانه فحیمی. و ۱۲۶ مقاله دیگر. گفتنی است که این بنده هم ۵-۶ مقاله درباره کتاب و کتابخوانی داشته‌ام که هیچکدام در این مجموعه نیامده است (۱) آیین نقد کتاب (۲) هنر کتاب خواندن (۳) بازخوانی بهتر از بسیار خوانی (۴) [گویی] هنر ملی ما کتاب نخواندن است (۵) و مردم از بی کتابی مردم (۶) یک قصیده درباره کتاب. (۷) گران‌نمایی کتاب اما به قول معروف سرِ خُم می‌سلامت شکند اگر سبویی» (گویا از نشاط اصفهانی است).^۱ برای حسن ختام این بخش مطلبی را که از درون یکی از مقالات بر لفاف روی جلد آمده، نقل می‌کنیم: «بدون احتساب کتابشناسیها [و] بنده تدوین کتابشناسی کتابشناسیها را به همت یک کتابدار کاردان و کوشا به خانه کتاب پیشنهاد کرده‌ام که گویا پذیرفته شده - ب. خ. ه. فهرستها و راهنماها تاکنون بیش از سی هزار مدرک (کتاب، مقاله، گزارش، پایان‌نامه و رساله دانشگاهی) درباره کتاب به زبان فارسی نگاشته شده است که سهم کتابهای درباره کتاب حدود یک در صد است. فهرست گزیده این کتابها در این مجموعه آمده است و خاطر نشان می‌شود که اطلاعات سایر آثار درباره کتاب در بانک اطلاعات کتابخانه تخصصی کتاب در دسترس عموم قرار خواهد گرفت.» (نقل از ص ۸۹۵ در سرآغاز «کتابشناسی کتاب»).

(۳) رویدادهای مطبوعاتی ایران معرفی کوتاه و مفید این کتاب در درآمد کوتاه آن چنین آمده است: «آنچه در پی می‌آید در بردارنده گزیده رویدادهای مطبوعاتی و وقایع مرتبط با مطبوعات از سرآغاز روزنامه‌نگاری در ایران (۱۲۱۵ ش/ ۱۲۵۲ ق) تا پایان اسفند ۱۳۸۲ خورشیدی است.

۱- استاد بزرگوار جناب خرمشاهی مرقوم فرموده‌اند که «۵-۶ مقاله درباره کتاب و کتابخوانی داشته‌ام که هیچکدام در این مجموعه نیامده است» خاطر نشان می‌شود همان‌طوری که آقای قاسمی در مقدمه جنگ کتاب نوشته‌اند این مجموعه «در بردارنده شماری از مقاله‌ها از ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ است که در نشریه‌های ادواری حوزه کتاب درج شده است» و... (بخارا)

فهرست مطبوعات ایران از آغاز تا پایان ۱۳۸۲ [به کوشش خود استاد فرید قاسمی] و کتابهایی که در زمینه مطبوعات انتشار یافته‌اند [یا انتشار آنها ادامه دارد]، و شماری اطلاعات دیگر درباره مطبوعات به منظور درج در این مجموعه فراهم آمد، اما نشر همه اطلاعات گرد آمده [حجم کلان داشت و] هزینه بالا طلب می‌کرد [پانویس: علاقه‌مندان برای آگاهی بیشتر به «موزه مطبوعات و کتابخانه تخصصی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها» مراجعه کنند.] از این رو به انتشار گزیده رویدادها بسنده شد...»

۴) فهرست کتاب هفته که به واقع کار کارستانی در فهرست‌سازی علمی نوین است. کتاب هفته را اگر کسی از اهل کتاب ننشاند، قصور از خود اوست. بلکه حتی بیش از قصور، تقصیر به گردن دارد. زیرا این نشریه شاداب هفتگی مهمترین نشریه پربار (ولو کم برگ) در زمینه اطلاع‌رسانی راجع به کتاب و اهل کتاب و بسیار خوش تدوین و چندان ارزان است که ابتدا (و هنوز هم در بعضی شهر کتابها و محافل عمده کتاب و کتابفروشی) رایگان عرضه می‌شد و می‌شود و جفا نشود اگر بگویم قیمتش از ارزان‌ترین نشریه و حتی سیگار ایرانی ارزان‌تر است. اما گویی ارزانی و بدتر از آن عرضه رایگان، مایه دست‌کم‌گیری این نشریه سطح بالا می‌شود.

کتاب هفته تاکنون سه دوره داشته است (۱) از ۳ شهریور ۱۳۷۲ تا ۵ آبان ۱۳۷۷ که جمعاً در ۲۵۸ شماره در قطع رقعی عرضه شده و فقط مشتمل بر اطلاعات کتابشناختی کتابها بود. (۲)

دوره دوم از ۳۰ آبان ۱۳۷۷ تا ۲۹ خرداد ماه ۱۳۸۰ به عرصه آمد. ۳ دوره سوم که بهترین و پراستادترین و متنوع‌ترین تدوین و عرضه مرتب آن است از ۱۲ خرداد ۱۳۸۰ تاکنون ادامه دارد. این نشریه کتابشناخت در دوره‌های دوم و سوم، علاوه بر نشر اطلاعات کتابشناختی کتابهای جدید الانتشار برحسب موضوع، دارای خبر، گزارش، گفت و گوهای دو یا چند نفره، مقاله، معرفی و نقد کتاب، معرفی مؤلفان (نو) درگذشته، یادداشت و مسائل جذاب دیگر در ارتباط با کتاب و پدید آورندگان کتاب و ناشران است. در این سه مجلد در جلد اول فهرست دوره دوم و در جلد‌های دوم و سوم فهرست دوره سوم تدوین شده است. در اینجا در مدخل از مؤلف و عنوان از این فهرست خوش تدوین نقل می‌کنیم که خوانندگان و مراجعه‌کنندگان تصور روشن‌تری از ساختار آن داشته باشند.

۱۳۳۲۲ □ عربی، عبدالله. «از سفیران کتاب در رسانه‌ها: دومین جشنواره رسانه و خبرنگاران برگزیده کتاب». کتاب هفته، ش ۵۴۶ (یکشنبه ۳۰ آذر ۱۳۸۲): ص ۶.

— ۱۴۰۰ □ «منوچهر آتشی مطرح کرد: شعر بعد از انقلاب و زیباشناختی دینی». کتاب هفته، ش ۵۵۳ (شنبه ۱۸ بهمن ۱۳۸۲): ص ۳. کتاب به انواع تصاویر و نمایه‌ها آراسته است. به قول حافظ باید گفت: بجز آن نرگس مستانه — که چشمش مرصاد/ زیر این طارم فیروزه کسی خوش نشست.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

انتشارات نیما منتشر کرد:

- منظومه‌های عاشقانه ادب فارسی / دکتر حسن ذوالفقاری
  - چهل داستان کوتاه ایرانی از چهل نویسنده معاصر / دکتر حسن ذوالفقاری
  - برگزیده چهل شاعر معاصر / خسرو ایمنی
- تهران — خیابان ۱۲ فروردین — کوچه بهشت آئین — پلاک ۲۵ — تلفن: ۶۴۰۰۵۴۴